

Afterwards, for every soil type the percentages of the various crops were calculated according to the number of plots for each crop (see table I and II).

It was found, that, according to the differences in land-use, the soil types can be distinguished into four large groups (A/D). Each of these groups may be subdivided into a certain number of classes. Group A, the soil types on which almost exclusively arable land was found, is divided into 5 classes. These classes have been distinguished along the percentages found for the various crops and also according to the quality of the crops.

For group B, consisting of the soil types on which arable land and pastures are found in almost equal quantities and on which also most of the orchards occur, the subdivision in 3 classes was made primarily according to the crops found on the arable land but also on the quality of the pastures.

Group C is dominantly occupied by pastures. The quality of these, partly according to the species of grasses found, was used as chief means for the division into 6 classes.

Group D, consisting of the foreland soils of the river Rhine, has no arable land but pastures only. This group is too heterogeneous to subdivide efficiently.

The classification made should be considered as a landclassification in terms of present use. This is one of the building stones for a landclassification in terms of use capacities. These two categories of landclassification are distinctly different. They should not be confused.

PERCEELSNAMEN IN DE LIEMERS EN DE DRIEDORPENPOLDER¹

Fieldnames in the Liemers and the Driedorpenpolder

door/by

Dr. A. W. Edelman-Vlam

Als onderdeel van de studie over de perceelsnamen van het Nederlandse rivierkleigebied, waarvan het deel over de Betuwe en de Bommelerwaard reeds in 1949 is verschenen (1)², volgen thans de resultaten van ons onderzoek naar de perceelsnamen in de Liemers en de Driedorpenpolder. Evenals voor de eerste studie werden de namen verzameld tijdens het veldwerk voor de bodemkartering van het gebied. Daar de kartering niet de gehele Liemers omvatte, doch slechts de dorpen Westervoort, Duiven, Groessen, Zevenaer en Babberich, voorzover gelegen binnen de dijk langs het Panterdons Kanaal en de Rijksweg naar Zevenaer, omvat de hierbij gaande studie dus in hoofdzaak ook slechts de namen van dit beperkte gebied. Didam was reeds eerder afzonderlijk gekarteerd, terwijl de namen daarvan eerlang eveneens afzonderlijk zullen verschijnen als resultaten van het zeer gedetailleerde onderzoek van de Heer A. Tinneveld, die daarvoor minutieuze nasporingen verrichtte in verschillende oude archieven. Archiefstudie ligt aan de onder-

¹) Reeds eerder verschenen in „De Liemers”; Gedenkboek Dr. J. H. van Heek, Didam, z. j.

²) De tussen haakjes geplaatste nummers verwijzen naar de literatuurlijst achteraan.

havige publikatie nauwelijks ten grondslag; uitgangspunt vormde het verzamelde materiaal van levende veldnamen.

Daarnaast werden enkele oude kaarten geraadpleegd, waarbij vooral die, vervaardigd door de landmeters Loeffler¹ en Van Rappard² voor ons van belang bleken te zijn wegens de vele er op voorkomende blok- en perceelsnamen.

Bij de behandeling van de namen volgen we het schema van Betuwe en Bommelerwaard (1). Ook ditmaal bepaalden we ons tot de eigenlijke veldnamen en bleven de namen van dorpen en buurschappen buiten beschouwing. Om niet te zeer in herhalingen te vervallen wordt voor meer uitvoerige documentatie verwezen naar het reeds genoemde artikel (1).

Tenslotte zij opgemerkt, dat de namen in hoofdzaak werden gegroepeerd en verklaard naar bodemgebruik en landschapstype. Indien een filoloog het materiaal van taalkundige zijde wil bestuderen wordt het echter gaarne ter beschikking gesteld.

1. WOERD - WAARD

a. woerd

Du³: *de Woerd*; Gr: *de Woerd*.

In Betuwe en Bommelerwaard is gebleken (1, blz. 7 e.v.) dat men onder een woerd een terrein moet verstaan, dat zich door zijn hogere ligging van zijn omgeving onderscheidt. Het komt vaak voor, dat men deze punten eertijds als woonplaats heeft uitgekozen. Een woerd is echter niet noodzakelijk een oude woonplaats. Men bedenke, dat alle hoge punten in een overigens betrekkelijk laag gebied vroeger, d.w.z. vóór een goede waterbeheersing, uitermate geschikt waren tot woonplaats te dienen.

De woerden van Duiven en Groessen liggen beide aan de Noordkant van de respectievelijke dorpen. Ze vertonen een mozaiekverkaveling, d.w.z. een esachtige verkaveling van het meerstrepige type. Volgens de onderzoeken, die schrijfster dezes samen met Prof. Hofstee publiceerde (4, blz. 197 en 212-217) behoort dit tot het oudste type van de strepenverkaveling zonder bewoning op de kavels en wordt door hen beschouwd als een (vroeg) middeleeuwse bouwlandaanleg. Deze kavels vormen als het ware de kern van een groter escomplex, dat zich eerst langzamerhand vormde. Als zodanig kan men deze woerden vergelijken met die van verschillende Drentse dorpen, o.a. van Erm, Drouwen, Oosterhesselen, Schoonlo, enz.

Het oudheidkundig bodemonderzoek van de woerden van Groessen en Duiven wees uit, dat zich hier reeds sporen bevonden van bewoning uit de 1e tot de 3e eeuw. Wij moeten dus aannemen, dat aan de middeleeuwse occupatie een oudere ontginning is voorafgegaan.

¹) Carte von der Situation des grossen Deichschaupolders, worinnen alle in diesen Polder vorhandene Ländereyen in ihrer separaten Laage so zu erschen wie derer Grösse im bey dieser Carte vorhandenen Register bestimmt worden. Vermessen im Jahr 1780 bis 1785 durch F. M. Loeffler, (Archief Polderdistrict Liemers in No. 177 met reg. nos. 203/4).

²) Caerte in 2 stukken van de situatie gesamentlyker in den grooten Lymerschen Schouw-polder geleegene bouwlanden en weyden, waarin haare byzondere groote volgens de nummers in het daarby vervaardigde register te zien is. Naar de generale vermeetinge gedaan in de jaaren 1780 tot 1785 door wylen den Koninglyke Preussischen Landmeter F. M. Loeffler. Gecopieert in den jaare 1810 met de daarby voorgevallene veranderingen door W. H. C. Van Rappard (Archief Polderdistrict Liemers, inv. No. 181).

³) De plaatsnamen zijn als volgt afgekort: Ba: Babberich; Du: Duiven; Gr: Groessen; We: Westervoort; Ze: Zevenaar; Aa; Aerdt; He: Herwen en Pa: Pannerden.

Op een kaart van Loeffler, bewaard in het Rijksarchief te Arnhem¹, ligt in de z.g. Wellefeldsche Zehnt (f9vs) *de Spelleward*, grenzend aan *de Engkamp* van Duiven. Deze *Spelleward* bestaat uit een viertal percelen, alle gelegen op de zandige opduiking, waarop wij ook *de Eng* en *de Woerd* aantreffen. Wij zouden er dan ook een woerднаam in willen herkennen en deze gelijkstellen aan de vroeger beschreven *Spelwerd* onder Zaltbommel (1. blz. 8 en 10).

In het „Landbuch” van 1544² wordt nog een *Gansenvoirt* genoemd. Er blijkt echter niet uit waar deze was gelegen; het is mogelijk, dat het één van de bovengenoemde woorden was.

b. waard

Gr: *Germeswaard*, *Loowaard*; Ze: *de Waard*, *Ooyse* en *Zevenaarse Waarden*; Ba: *Waardse Dam*; Aa: *Gelderse Waard*; He: *Geitenwaard*; Pa: *Pannerdense Waard*.

Volgens de gangbare definitie (1, blz. 9) is een waard een stuk land buitendijks, onmiddellijk langs de rivier gelegen. Dit geldt voor de *Ooyse* en *Zevenaarse waarden* (Ze), *de Gelderse Waard* (Aa), *de Geitenwaard* (He) en *de Pannerdense Waard* (Pa). *De Waardse Dam* is de verhoogde weg, die van de dijk bij Holthuizen over de *Zevenaarse uiterwaarden* (die begrensd worden door een oude Rijnstrang) naar de onder Aerdt aan de Oude Rijn gelegen *Gelderse Waard* loopt.

De *Germeswaard* (Gr) en *de Waard* (Ze) liggen thans binnendijks. Uit de bodemgesteldheid is echter duidelijk gebleken, dat na de bedijking het land geruime tijd open voor het rivierwater heeft gelegen. Wij moeten dan ook aannemen, dat de naamgeving nog uit deze periode dateert.

2. BOUWLANDNAMEN

In de Liemers treffen we een drietal benamingen aan waarmee elders wel de bij een dorp of buurschap in gebruik zijnde bouwlandcomplexen worden aangeduid, nl.: *eng*, *akkers* en *veld*.

a. eng

Du: *de Eng*, *de Engkamp*.

b. akkers

Gr: *de Hegakkers*, *de Kromme akkers*, *de Rijswijkse akkers*; Ze: *de Grietakkers*, *de Kampakkers*; Aa: *Waaiakkers*, *Zandakkers*; Pa: *Korte akkers*, *Kraaiakkers*.

c. veld

Du: *het Hoge Veld*; Gr: *het Leuense Veld*; Ze: *het Kerkeveld*, *het Veld*, *het Ooyse Veld*, *Engelveld*, *het Poelwijkse veld*; Aa: *Groeneveld*; Pa: *Neerveld*.

d. -ingen

Gr: *Nieuweling*; Ze: *Mutselingetjes*; Aa: *de Beuningen*, *de Wieringen*. Volgens het onderzoek in Betuwe en Bommelerwaard behoren de engen tot de vroeg-middeleeuwse periode van collectieve bouwlandontginning, die we ook aantreffen in andere delen van Gelderland, o.a. op de Veluwe en in de Graafschap (1, blz. 11–14 en blz. 217). Bij Driel en Hedel worden deze engen omringd door een krans van jongere bouwlandontginningen, die *akker-na-*

¹) Kaarten van de tot het rentampt Lymers behorende tiendplichtige bouw- en weilanden, met register, door F. M. Loeffler, 1782/6 R.A. Arnhem, Alg. Verz. No. 183.

²) Landbuch von aller in den Lymers gelegener Ländereyen, 1544. (Arch. Polderdistr. Liemers, inv. No. 200).

men dragen, hetgeen wijst op contact met Brabant. *Veld* komt in deze betekenis in Betuwe en Bommelerwaard niet voor, doch is algemeen in het Rijnland en bij ons in Limburg (13, blz. 34).

Voor de ouderdomsbepaling dezer namen biedt het Liemerse materiaal slechts weinig houvast, terwijl ook de uitkomsten van het oudheidkundig onderzoek geen steun voor datering geven. Het archivalisch namenmateriaal van de Heer A. Tinneveld wijst echter uit, dat in Didam een bepaald perceel, dat eerst „eng” werd genoemd, later met een „veld”naam optreedt. We zouden daaruit mogen concluderen, vooruitlopend op het onderzoek van de Heer Tinneveld die we voor zijn mededeling vriendelijk dank zeggen, dat de „veld”namen in de Liemers de „eng”namen hebben verdrongen en dus jonger zijn. Zoals hierna zal blijken is dit in overeenstemming met de bodemkundige situatie waaronder deze namen in ons gebied voorkomen.

Eng-namen troffen we alleen aan in het dorp Duiven en wel op een zandopduiking, die reeds zeer vroeg in cultuur kan zijn genomen en dat blijkens de oudheidkundige vondsten ook was. De kerk te Duiven wordt reeds in 838 vermeld.¹ Waarschijnlijk moeten we het *Engelveld* (volgens kaart van Van Rappard: Engeveld) onder Zevenaar eveneens tot de engnamen rekenen en als een pleonasme beschouwen.

Het *Hoge Veld*, ten Zuiden van het dorp gelegen, is niet duidelijk een bouwlandnaam. Veld kan hier dezelfde betekenis hebben als in de Bommelerwaard, nl. land, dat door zijn relatief hoge ligging op natuurlijke wijze op zijn omgeving kon afwateren (1, blz. 39). Gelijksoortige landschappelijke ligging leidde tot de naamgeving van het *Welleveld* (Du) en de *Veldslagen* (Du en Gr) en waarschijnlijk eveneens van het *Looveld* (Gr), dat afwaterde op het ten noorden ervan gelegen komgebied, hetgeen nog zichtbaar is aan de percelering en de bodemgesteldheid. Voor het *Leuvense Veld* (Gr) is deze verklaring dubieus. Dit veld ligt op een zg. overslag, d.w.z. op grond, die bij een dijkdoorbraak werd gedeponeed en dus relatief zeer jong is. Het is natuurlijk mogelijk, dat de naam dateert van vóór de catastrofe en dat veld dus de bovengenoemde betekenis heeft, die volgens onze ervaringen in de Bommelerwaard zeer oud kan zijn. Het is echter niet uitgesloten te achten, dat de naam is gegeven toen het land na de doorbraak opnieuw in gebruik werd genomen, waarbij in dit vanouds Kleefs gebied oostelijke inloeden in de naamgeving optraden, zodat we „veld” kunnen beschouwen als een equivalent van het Rijnlandse „Feld”. Behalve van *Het Veld* is van het *Ooyse-*, het *Engelveld*, het *Poelwijkse-* en het *Kerkeveld* onder Zevenaar deze laatste betekenis wel duidelijk. Het zijn complexen bouwland op z.g. oevergrond, die zeker niet vóór 1200 in cultuur genomen konden worden. De voorafgaande periode was van zo lange duur en veroorzaakte zulke ingrijpende veranderingen in het landschap, dat aan het voortbestaan van oude namen niet valt te denken. Trouwens de gehele occupatievorm wijst er op, dat het land opnieuw in leen of eigendom is uitgegeven. In tegenstelling met de rest van de Liemers, die zowel in namenmateriaal als in perceelsindeling grote overeenkomst vertoont met het ons bekende rivierkleigebied van de Bommelerwaard, vinden we hier grote bedrijven met betrekkelijk jonge namen, die aan een stuk liggen. Als voorbeeld noemen we de *Wijnbekersstede*, *Pelgrimsstede* en de *Beekstede* onder Zevenaar.

Ook de *akker*namen treffen we op deze jongere vormingen aan, hetgeen

¹) Sloet: Oorkondenboek Gelre No. 33.

in overeenstemming is met het gevondene in de Bommelerwaard. De Lierse *akkercomplexen* maken de indruk van een betrekkelijk grootscheepse bouwlandaanleg in één hand, hetzij van één eigenaar of van een gemeenschap van kleinere eigenaren. Als zodanig beschouwen wij de *Kromme akkers* en de *Rijswijkse akkers* onder Groessen en de *Grietakkers* en *Kampakkers* onder Zevenaar.

De *Korte akkers* (Pa) vormen met de *Kraaiakkers* en het *Neerveld* één complex. Het *Neerveld* is mogelijk de jongere naam. Zo ook onder Aerdt, waar de *Waaiakkers* en *Zandakkers* met het *Groeneveld* bijeen liggen.

Volgens Edelman (2, blz. 41) is een aantal *-ingennamen* te beschouwen als ontginningen met een min of meer individueel karakter, waarbij in het eerste lid de naam van de ontginning bewaard bleef. De *Beuningen* (Aa) vormen met hun afgelegen ligging een mooi voorbeeld hiervan. Het betreft een grote ontginning, die over de Aerdtse Wetering opstrekt tot de grens van de tegenwoordige buurschap.

Van de overige *-ingennamen*, waarin trouwens de mansnaam in het eerste lid moeilijk is terug te vinden, is de beschreven betekenis niet duidelijk.

3. GRASLANDNAMEN

a. *beemd*

Du: *De Bommen*; Ze: *de Bem* of *Beem*; Aa: *de Bimmen*.

b. *meet, maat*

We: *de Eimerikse Maat*, *de Lange Maat*; Du: *de Bullemaat*, *Lange* en *Korte Maten*, *de Maatjes*, *de Leusmaten*; Gr: *het Groene Maatje*, *de Maten*; Ze: *Grote Maten*, *de Meten*, *de Suikermaten*; Ba: *de Maatjes*.

c. *mars*

Du: *'t Maske*.

d. *weide* zeer algemeen o.a.:

We: *Hamerse Weide*; Du: *Blauwe Weide*, *Koeweide*; Gr: *Huisweide*, *Osseweide*; Ze: *Biezenweide*, *Schapenweide*; Ba: *de Ronde Wei*; Aa: *Prinsewei*; He: *Schapenweide*; Pa: *Luppenweide*.

e. *oude weide, gemene weide of de weide*

Du: *Gemeente*; Gr: *Groessense Weide*, *Leuvense Weide*; Ze: *Gemeine Huetung*; Pa: *Gemeente Weide*.

Du: *Gemeente*; Gr: *Groessense Weide*, *Leuvense Weide*; Ze: *Gemeine Huetung*; Pa: *Gemeente Weide*.

f. *driest*

Du: *de Dries*.

Volgens vroegere onderzoeken (1, blz. 17) zijn *beemden* de hooilanden van de oude dorpsgemeenschappen. Wij vinden ze meestal op de afhelling van de oeverwal naar de kom, zodat ze door hun ligging in de middeleeuwen voor hooiwinning gebruikt konden worden.

De beemdnamen zijn algemeen in Brabant en Limburg tot aan de Maas, evenals in de Bommelerwaard. In Over- en Neder-Betuwe alsmede in het Land van Maas en Waal komen ze nog wel voor maar meer als uitlopers van het grote beemdgebied, dat zich in het zuiden over geheel Vlaams Brabant, Antwerpen en Limburg en in het oosten over het Rijnland uitstrekt en dat in het noorden wordt begrensd door een lijn van Kevelaar naar Xanten.

In de Liemers komt beemd slechts drie keer voor en wel als *beem*, *bemmen* en *bimmen*. Het Landbuch van 1544 vermeldt echter de vorm *die Bemden*, zodat vergissing is uitgesloten. De naam ontbreekt geheel op de jongere formaties van overslagen en oevergronden, zodat we kunnen aannemen, dat bij de heringebruikneming van deze gebieden de naam niet meer bij de bevolking leefde.

Maatnamen zijn veel talrijker, hetgeen overeenstemt met de situatie in de Betuwe. Ook hierin menen wij, op het voetspoor van Lindemans, hooiland te mogen herkennen. Verwarring met maat, afgeleid van dagmaat, dus een landmaat, is soms niet uitgesloten te achten.

Mars is, hoewel ontbrekend in het ons bekende deel van het rivierkleigebied, een graslandnaam, die veel voorkomt in het oosten van ons land (7, blz. 18). Waarschijnlijk is *het Maske* hiertoe te rekenen.

Weidenamen zijn zo talrijk, dat we ons beperken tot slechts enkele voorbeelden. Hoewel weide oorspronkelijk alleen werd gebezigd voor land, waar geweid werd, kreeg deze term allengs de betekenis van grasland in het algemeen en verdrong tenslotte de echte hooilandnamen.

In Betuwe en Bommelerwaard troffen we een weidenaam aan met een specifieke betekenis, nl. de gemeenschappelijke weideplaats van de dorpsgemeenschap, die van vóór de grootscheepse ontginningen uit de late middeleeuwen moet stammen: *de Oude Weide* of *de Weide* (1, blz. 17/18). Zowel landschappelijk als bodemkundig stemmen de *Groessense* en *Leuwense Weiden* hiermee overeen. Het zijn komgronden, die, gelet op de percelering, eerst betrekkelijk laat zijn ontgonnen. De naam *Leuwense Weide* zal evenals het *Leuwense Veld* dateren van voor de catastrofale dijkdoorbraken, die hierboven reeds werden beschreven. Het is een groot onverdeeld perceel, dat door de dijk wordt gesneden en dat volgens het register van Loeffler in 1785 eigendom was van „Rex (d.i. de koning: Pruisisch domein) und verschiedene Geerbten”.

In het kaartboek van 1723 (f. 26)¹ snijdt de „Neue Landstrasse” de *Groessener weyden* en loopt een „Alte Landstrasse” er ten noorden omheen. Hieruit blijkt wel, dat we hier van ouds met een groot onverdeeld perceel te maken hebben, waar de weg oorspronkelijk omheen ging.

Eveneens tot de graslandnamen behoren de z.g. *gemeente's* en *Gemeine Hütungsgronden*. Zoals de naam al zegt zijn het gemene weiden. Onbeduidende relicten hebben zich tot op onze tijd kunnen handhaven. Ze zijn uitvoerig bestudeerd door Jhr. van Nispen tot Pannerden (8), terwijl Ir. Pons de bodemkundige betekenis ervan heeft nagegaan.

Het blijken oude verlande stroombeddingen, afgegraven terreinen, in het algemeen stukken land van mindere kwaliteit te zijn, die bij de uitbreiding van cultuurgrond geen liefhebbers konden vinden en onverdeeld eigendom bleven van de buurschap (10, blz. 16 en fig. 7).

Een *dries* tenslotte is een perceel dat meestal oorspronkelijk als bouwland in gebruik was en dat om een of andere reden langdurig uit de cultuur is geraakt. Er ontwikkelde zich een wilde gras- en kruidenvegetatie, waardoor het land als weide in gebruik kwam (1, blz. 19/20).

4. NAMEN VAN TUINBOUWGRONDEN

a. boomgaard

Ze: *de Hoge Bongerd*; Du: *de Vergt*; Aa: *Smidsbongerd*.

¹) Kaartboek van het ambt Liemers. Toestand 1723. Bijgewerkte copie van na 1799. R.A. Arnhem. Kleefse enclaves No. 2764.

b. *gaarden*

Gr: *de Achtergaarden*.

c. *wijngaarden*

Ze: *de Wingerd*.

De belangrijkste namen voor boomgaard zijn *bogerd*, *bongerd* en *vergt* (1, blz. 22). *Bogerd* is algemeen in de Bommelerwaard en sluit aan bij Noord-Brabant en België. De Betuwe behoort tot het *bongerd*-gebied en grenst aan de Rijnlandse *Bungert*namen. Hiermee in overeenstemming is dus het voorkomen van *bongerd*namen in de Liemers. *Vergt*, dat algemeen was in de Bommelerwaard en zeldzaam in de Betuwe, werd in de Liemers slechts eenmaal door ons aangetroffen. Verwarring met *vergard*: viergaarden, dus een landmaat, is echter niet uitgesloten; in het kaartboek van 1723 (f. 37) heet dit perceel *die Fargart*. Dat geldt ook voor de *Achtergaarden* van Groessen. In het Landbuch van 1544 (zie noot blz. 324) komt het nl. voor onder de naam *Achtegaerden*.

De naam *wingerd* is wel duidelijk, hoewel we thans geen enkele wijngaard meer in de Liemers zullen aantreffen. Het is echter bekend, dat in de Middeleeuwen de kloosters op vele plaatsen van Gelderland en Limburg wijngaarden hebben aangelegd, die in later tijd zijn verwaarloosd en tenslotte geheel vervielen. Ons namenmateriaal wijst dus de ligging van een dergelijke vorm van bodemgebruik nog aan.

5. BOSNAMEN

a. *pas*

We: *de Essenpas*; Gr: *de Pas*; *Elzenpas*; Aa: *Grote en Kleine Pas*; He: *de Pas*.

b. *bos*

We: *Bosseland*; Gr: *Bosweide*; Ze: *Bosweide*; Ba: *Babberikse Bos, Stalbos*; He: *Boswaai*; Pa: *Boskamp*.

c. *loo*

Du: *Achterlooen, de Loohorst*; Gr: *Buitenloo, Looveld*; Aa: *Looweide*.

d. *broek*

We: *Het Broek*; Du: *Het Duivense Broek*; Gr: *Het Oude Broek*; Ze: *Het Nieuwe Broek*.

e. *laar*

Gr: *de Laren*.

f. *haar*

Gr: *de Haar*.

Evenals in de Betuwe sluit de betekenis van de Liemerse *pas*namen zich aan bij die van het Rijnland, nl. een met houtgewas begroeid perceel (1, blz. 24). Het register bij de kaart van Loeffler vermeldt onder no. 1787: ein Erlens-passe en onder 1865: ein Passe; beide malen is op de kaart het bossymbool gebruikt.

Op de namen met het bestanddeel *bos* zal hier niet verder worden ingegaan, de betekenis is gelijk aan die van het algemeen beschaafd Nederlands.

Een *loo* is blijkens onze bevindingen in de Bommelerwaard een hoger gelegen terrein, meestal een zandige opduiking temidden van een lage veelal moerassige omgeving, en heeft waarschijnlijk oorspronkelijk een begroeiing gedragen van hoog opgaand hout, dit in tegenstelling tot het kreupelhout

van het aanpalende broek (1, blz. 26/27). Zowel voor de *Duivense Achterlooen* als voor de *Loohorst* gaat deze betekenis goed op: het zijn nl. zandige opduikingen, die scherp afsteken tegen het aansluitende *Duivense Broek*.

Broek behandelden we destijds bij de landschappelijke namen, nl. in de zin van een laag terrein, dat moeilijk kan of kon afwateren. Aangezien de naam „broek” in feite slaat op de begroeiing van dergelijke lage plaatsen rangschikken wij de broeken nu onder de bosnamen (3). Wij hebben er onder te verstaan een vochtig kreupelhoutbos, dus analoog aan het Duitse „Bruchwald”. De broeken zijn betrekkelijk laat ontgonnen, omdat ze eerst ontwaterd moesten worden, aler men ze in cultuur kon brengen. Hun rechtlijnige percelering is hiermede in overeenstemming.

Onder een *laar* verstaat men in het algemeen een open plek in een bos (1, blz. 27/28). *De Laren* (Gr) liggen temidden van het *Oude Broek* en de *Roodwilligen*. We hebben dus hier waarschijnlijk te maken met een open plek in het broek, die bij droge zomers bruikbaar was als weideplaats voor het vee.

Een *haar* definieerden wij in de Bommelerwaard als een terrein, dat destijds met bosopslag begroeid is geweest, doordat het om een of andere reden uit de cultuur raakte (1, blz. 29–30). Was dit het geval met goede stroomgrond, die werd beweid, dan vormde zich een *dries*; was de grond van mindere kwaliteit, b.v. een zandige overslag, dan vormde zich een *haar*. De Groessense *Haar* ligt op overslag, waarbij aan wilgenopslag kan worden gedacht.

6. NAMEN VAN HUIZEN EN ANDERE GEBOUWEN

a. *hof*

Du: *Kloosterhof*; Gr: *Elshof*, *'t Hof van Lierik*, *Valkenhof*; Ze: *Hof Gelria*, *Passenbijenhof*; Aa: *Krommershof*; He: *Erhf*; Pa: *Bevershof*, *Frankenhof*, *Heukelomshof*, *Lobberse Hof*, *Rosenhof*, *Ulks*.

b. *den Hof*, *Oude Hof*, *Hoge Hof*

Gr: *Hoge Hof*, *Oldenhof*

c. *hofstede*, *stede*

We: *Veringshofstede*; Gr: *Overbergse hofstede*; Ze: *ter Beekstede*, *Pelgrimsstede*, *Wijnbekkersstede*; Aa: *Hoetiken Hofstede*, *Jongbloeds Hofstede*, *Rode Hofstede*; Pa: *Kersendijkstede*, *Netelstede*.

d. *bouwing*

We: *Heesse bouwing*; Gr: *Helbouwing*.

e. *burg*, *burcht*, etc.

We: *Lenzenburcht*, *Vredenburg*; Gr: *Aalburgen*; Ze: *Toetenburcht*, *Bergvrede*; Aa: *Aardenburg*.

f. *huis*

We: *Naderhuizen*; Gr: *Huis de Aa*; Ze: *Huis Zevenaer*, *Enghuizen*; Ba: *Huis Babberich*, *Kamphuizen*; Aa: *Huis te Aerdt*.

g. *lust*, *oord*, etc.

We: *Bekenoord*; Du: *Schoonoord*; Gr: *Kweeklust*; Ze: *Ossenplaats*, *Studentenplaats*; Pa: *Bella Vista*.

h. *bijzondere namen*

Du: *Kershagen*, *Magerhorst*, *de Ploen*; Gr: *de Berenklauw*, *Rijswijk*, *de Brink*; Ze: *Matena*, *Ootevaarsnest*, *Poelwijk*; Ba: *Holikamp*, *Halsaf*; Aa: *het Spijker*; He: *Berkhaag*; Pa: *Hanenpol*, *Sebastopol*.

Namen met *hof* en *hofstee* zijn talrijk. Zonder nadere studie is het moeilijk de jongere van de oude namen te onderscheiden. Soms is het gebouw verdwenen en voert het perceel nog de naam van het verdwenen huis; elders blijkt uit de ligging of uit de aard van het eerste bestanddeel, dat we met een oude naam te maken hebben. In het algemeen kan men echter zeggen, dat hof en hofstede hier de gewone benaming zijn voor een boerderij.

Een uitzondering hierop maken zeker de *Hoge Hof* en de *Oldenhof* onder Groessen, die we evenals in de Bommelerwaard op willen vatten als specifieke benamingen, gegeven aan de woning van een belangrijk heer of diens vertegenwoordiger (1, blz. 32/33). Volgens het register Loeffler was de *Hoge Hof* in de 18e eeuw nog in bezit van de abdij Elten, terwijl de *Oldenhof* als één groot complex aan het capittel Kranenburg behoorde.

Onder *bouwing* verstaan we een geheel boerenbedrijf, dus boerderij en landerijen samen (1, blz. 37/38). Op eertijds versterkte huizen wijzen meestal namen als *burg* en *burcht* en eveneens de *Bergvrede* in Zevenaar. *Huis*-namen, in het bijzonder die zoals *Huis Zevenaar*, *Huis Babberich*, *Huis te Aerdt*, beschouwen wij te zijn gegeven aan residenties van belangrijke geslachten (1, blz. 35).

Een jonge indruk maken namen met het bestanddeel *lust*, *oord*, *plaats* e.d. Tenslotte een aantal bijzondere namen, waarvan de betekenis niet altijd duidelijk is. Hiervan staat een aantal bij Loeffler als Rittersitz vermeld, nl. *Magerhorst*, *de Ploen*, *de Berenklauw*, *Rijswijk* en *Poelwijk*. *De Ploen*, *Magerhorst* en *de Berenklauw* liggen op gebied, dat reeds sedert de vroege Middeleeuwen onaangetast is gebleven. *Rijswijk* echter ligt juist binnen het bereik van Middeleeuwse overstromingen op overslaggronden, terwijl *Poelwijk* op jonge oevergrond is gesticht.

In het gebied van de Driedorpenpolder liggen verschillende boerderijen buitendijks op kunstmatige hoogten, z.g. pollen. Hieraan dankt o.a. de *Hanenpol* (Pa) zijn naam (9, blz. 8).

7. LANDSCHAPPELIJKE NAMEN

a. lage plaatsen

We: *Ganzenpoel*; Du: *Meerslagen*, *Riet*; Gr: *Hondsdel*, *Mazenpoel*, *Goor*, *Rietsteeg*; Ze: *de Breulli*, *Hoge en Lage Goor*, *de Del*, *Kruisdellen*, *Ganzenkuil*, *de Kuil*, *Leemkuil*; Aa: *Koddepoel*, *Eendenpoelse buitenpolder*.

b. dijkdoorbraken

Gr: *Zwarte Kolk*; Ze: *Egelwaai*; Ba: *Waaï*, *Binnenwaaï*, *Kolk*; Aa: *Waaïakkers*; He: *Achterwaaï*, *Boswaaï*; Pa: *Kosters kolk*.

c. hoge plaatsen

Du: *'t Heugje*, *Heyenberg*, *de Horst*, *Loohorst*, *Magerhorst*; Gr: *'t Bergje*, *Steenheuwel*, *Ginnikheuwel*, *Stokhorst*; Ze: *Steenheuwel*, *de Horst*, *Zweekhorst*; Ba: *de Bulten*, *Goldsberg*; He: *Wezendonk*, *Heuwel*, *Hanenpol*.

d. aanduiding van de bodemgesteldheid

We: *Steender*, *Zandgat*, *Zandakker*; Du: *Leemweide*, *Roovenen*; Gr: *Steenheuwel*, *Zandgat*; Ze: *Leemkuil*, *Steenheuwel*, *Tichelkamp*; Aa: *Zandakkers*.

De landschappelijke namen zijn over het algemeen wel duidelijk. *Dellen* en *meren* zijn oude verlande stroombeddingen, die nog in het terrein zijn te vervolgen. *De meerslagen* worden in 1402 genoemd als te zijn gelegen „in

Duvenremeer¹⁾. Volgens Ir. Pons was deze *Duvenremeer* de rest van een natuurlijke ontwateringsgeul, die, uit het oosten komend, de moerassen van het Angerlose, Latumse en Duivense Broek doorliep en onder andere het overtollige water van de *Roovenen* onder Groessen afvoerde. Voor de aanleg van de Wijde Wetering is van deze geul gebruik gemaakt. Deze laatste was in 1402 al aanwezig want de meerslag is „schietende met den eenen eynde op de weteringe ende met den anderen eynde op de *Meerstrait* to Latem wert”.

De *goren* (II, blz. 46) en namen met *riet* (1, blz. 38) slaan op slecht ontwaterde percelen. Die met *poel* en *kuil* hebben meestal betrekking op kunstmatige laagten. *Breulli* betekent moerassige met houtgewas begroeide wei. Het woord is algemeen in het Rijnland (12, blz. 267) vanwaar het waarschijnlijk naar hier is gemigreerd. De betekenis moet zich daarbij enigszins hebben gewijzigd, want de Zevenaarse *Breulli* is een diepe waterplas.

Niet alleen de bodemkaart, ook de historische bronnen wijzen er op, dat de Liemers in voorgaande eeuwen herhaaldelijk is overstromd. Langs de dijken en in de uiterwaarden liggen daar vele getuigen van, namelijk de *kolken* en *waaien*. Dit sluit aan bij het gevondene in de Betuwe; de Bommelerwaard kent slechts het synoniem „wiel” (1, blz. 39).

De namen, die wijzen op bepaalde hoogteligging geven evenmin aanleiding tot moeilijkheden. De *horst*namen zijn gegeven aan zandige opduikingen in het lage omringende land en als zodanig vergelijkbaar met de *looen*.

Een enkele *donk*naam, nl. de *Wezendonk* (Aa) zij hier eveneens gesignaleerd.

De *heuvel*namen zijn minder duidelijk te verklaren, evenals in de Bommelerwaard (1, blz. 42); de *Ginnikheuvel* en *Steenheuvel* onder Groessen zijn althans niet of nauwelijks van de omgeving te onderscheiden. In de Bommelerwaard vonden wij aanwijzingen, dat het geen *heuvel*, maar *heuwe*, d.w.z. *hof*namen zouden zijn.

Samenstellingen met *zand*, *leem* en *veen* staan in nauw verband met de bodemgesteldheid. Bij *steen*: *Steender* en *Steenheuvel* is echter eerder te denken aan sporen van vroegere bewoning. Vooral de *Steenheuvel* in Zevenaar is een belangrijke Romeinse vindplaats.

De *Tichelkamp* tenslotte is duidelijk een terrein, dat werd afgeticheld voor de steenbakkerijen. Op een 17e-eeuwse²⁾ kaart loopt een weg van de buurschap Ooi naar Leuven, die als *Tigelstraat* staat aangeduid.

8. NAMEN, DIE MET DE WATERSTAAT SAMENHANGEN

a. *dijk*, *dam*, etc.

Ze: *Dijkstukken*; Ba: *Waardsen Dam*, *Overloop*; He: *Lobberdense Dam*; Pa: *Duikerdijk*, *Overlaat*, *Zeedam*.

b. *waternamen*

We: *Nieuwgraaf*, *Seingraaf*; Du: *Nieuwgraven*, de *Wijde Wetering*; Ze: *Aagraaf*; Ba: *de Gracht*, *Leigraaf*; Aa: *Aerdise Wetering*.

c. *weg*namen

Du: *Dominee's dreef*; Gr: *Lijkweg*; Ze: *Holthuijzen Lijkweg*, *Poelwijkersteeg*; Aa: *Groene straatje*; Pa: *Groenestraat*.

¹⁾ Gelderse Leenaktenboeken. Uitheemse Lenen, blz. 118, No. 93.

²⁾ Kaart van de bezittingen van de Commandery te Arnhem in de Lymers door Nic. van Geelkercken, 1651. R.A. Arnhem, Alg. Verz. No. 178.

De namen met *dijk*, *dam* en *kade* zijn zonder meer wel duidelijk. Wat de waternamen betreft valt op te merken, dat net als in de Betuwe de hoofdwatergangen *wetering* worden genoemd, terwijl de erop afwaterende e.a. secundaire afvoerkanalen meestal met *graaf* en *leigraaf* worden aangeduid.

Uit het grote aantal weg- en straatnamen werd een keus gemaakt, slechts enkele bijzondere namen werden opgenomen. Waarschijnlijk vervulden de *lijk*wegen dezelfde functie als de *groene* wegen, nl. de weg waarlangs het lijk naar de kerk en het kerkhof werd vervoerd. *Steeg* heeft dezelfde betekenis als in het Rijnland nl. veldweg, hetgeen ons trouwens ook van de Westelijke Veluwerand bekend is. *Dreef*namen tenslotte slaan meest op zeer smalle percelen, soms ook op wegen, waarlangs men het recht had zijn vee te drijven, de z.g. veedriften.

9. NAMEN, DIE IN VERBAND STAAN MET DE ONTGINNING

a. *bijvang*

We: de *Grote* en *Kleine Bijvang*; Gr: *Grote* en *Kleine Bie*.

b. *slagen*

We: 't *Waneslag*; Du: *Veldslag*, *Rijnslagen*, *Neerslagen*; Gr: *Binnenveldslag*;
Ze: *Korte Slagen*, *Ooyerslagen*, *Briefslagen*; Aa: *de Aanslag*, *Voorste en Achterste Slagen*.

c. *kamp*

Gr: *de Kamp*; Ze: *de Kamp*, *Kampakkers*.

De betekenis is wel duidelijk. Aanduidingen als *Oud-* en *Nieuwbroek* onder Zevenaar vallen natuurlijk ook hieronder, omdat men daaruit kan afleiden welk gebied het eerst in cultuur is genomen. Mogelijk evenzo de *Nieuweling* (Gr).

De *Kamp* (Ze) heet op oudere kaarten de *Gennepskamp*. Het is een bouwlandontginning op oever- en stroomgrond, die aan alle zijden wordt omsloten door verlande geulen, die zich als „Gemeine Huetung” gehandhaafd hebben.

10. ALGEMENE AANDUIDING VAN PERCELEN

Het is van weinig belang hier nader op in te gaan. In alle dorpen komen vele namen voor met het bestanddeel *stuk*, *hoek* en *land*. Ook *kamp* kunnen we hier dikwijls toe rekenen (1, blz. 48).

11. NAMEN, DIE ZIJN ONTLEEND AAN DE OPPERVLAKTE OF DE VORM VAN HET PERCEEL

a. *oppervlakte*

We: *Hollandse morgen*; Du: *Drie gaarden*, *Zes roeden*; Gr: *Achterraanden*;
Ze: *Dwarsmorgen*; Aa: *de Hond*; Pa: *de Bunder*, *Duizendrooien*, *de Garde*.

b. *vorm*

We: *de Blaasbalg*, *de Brei*; Du: *de Geer*, *Rijnegge*, *Klomp*; Gr: *de Driehoek*, *de Tempel*, *de Plak*; Ze: *de Geer*, *de Timp*, *Koestaart*, *Zonegge*; Ba: *De Plak*; Aa: *de Bijl*, *Kromme Kamp*; Pa: *Langkamp*.

Bij de namen, die een oppervlaktemaat aanduiden, geven alleen de gaardenamen enige moeilijkheden, omdat ze tot verwisseling met *gaard* = *tuin* aanleiding kunnen geven.

Timp, soms vervormd tot *tempel*, is evenals *egge* en *geer* gegeven aan spits toelopende stukken land (II, blz. 112).

Brei, waarin men hier breed, brede akker, mag herkennen komt veelvuldig voor in Oost-Nederland (1, blz. 115/6).

12. NAMEN

MET BETREKKING TOT VROEGERE RECHTSVERHOUDINGEN, KERKELIJKE EN WERELDLIJKE INSTELLINGEN, ETC.

a. kerkelijke instellingen

Du: *Armenland, Kerkewei*; Gr: *Domheren, Dominee's Dreef, Heiligland, Oude Weem, Pastoorsakker*; Ze: *Nonnenkamp*; Aa: *Begijnenkamp, de Kapel, Kerkeland, de Kluis, Papenakker, Pastoorsmorgen*; Pa: *Kerkeland, Kosterij, Papegriet*; He: *de Vicary*.

b. wereldlijke heren en instellingen

We: *de Pals*; Du: *Keizershut*; Gr: *de Pals*; Ze: *Drostenkamp, den Eigen*; Aa: *Het Spijker*; Pa: *Drieheredreef, 't Lijfgoed*; He: *de Erfhof*.

c. verdediging, etc.

We: *de Linie, de Schans, Ronduites*; Gr: *de Kogel, de Lont*.

De namen met betrekking tot kerkelijke instellingen zijn duidelijk (II, blz. 168/9), bij die betrekking hebben op wereldlijke heren en instellingen schijnen vele ons kwestieus.

Of de beide *pals*-namen inderdaad wijzen op de resten van een oude keizerlijke hof vraagt historisch onderzoek, waarop hier niet werd ingegaan. Volgens het register van Loeffler (ca. 1780) was de Pals van Groessen in bezit van meerdere eigenaren, nl. Wilhelm Wessing, Conventbruder van Emmerich en het Pastorat Loh.

13. NAMEN, DIE WIJZEN OP AFSLUITINGEN

Ze: *Boterhekken, Verbrande Hekken, Blauwe Posten*.

Zowel het *Boterhekken* als het *Verbrande Hekken* liggen op de plaats waar een weg de *Gemeine Huetung* van Ooy kruist. Ze zullen het daar weidende vee hebben verhinderd te ontsnappen (1, blz. 53). Mogelijk kunnen we de *Blauwe Posten* eveneens tot de afsluitingsnamen rekenen.

14. DIVERSE NAMEN

We: *Klosei, Mollevliet*; Du: *Dro, Kappert, Lombok*; Gr: *Helhoek, Hellekamp, Hums*; Ze: *Griet, Grippen, Pukkel, Roosdom, Sleuteltes*; Aa: *Kors, Negenoo, Reven, Vinken*; He: *Koevert, Sliepenbeek*; Pa: *Kegels, Papegriet*.

De betekenis van de meeste dezer namen is duister. Slechts een enkele wordt in de literatuur vermeld.

De Dro (Du) ligt evenals *de Eng* en *de Woerd* op een vroeg bewoonde zandopduiking. Wij signaleren „de Drouw”, een bouwlandblok op de Eng te Wageningen, waarvan de betekenis ons evenwel niet duidelijk is.

Over *hel*-namen bestaat een recente publikatie. Wij ontleen hieraan, dat helnamen altijd zouden liggen benoorden (n.w., n. of n.o.) oude woonplaatsen, hetgeen leidde tot de etymologie *hel* = noord, waarbij de gedachte voortstaat, dat de Germanen hun dodenrijk in het noorden lokaliseerden (6, blz. 9). Inderdaad ligt de *Hel*, met de *Helbouwing, Helhoek* en *Hellekampen*, ten

noordoosten van de reeds in prehistorische en Romeinse tijd bewoonde zandkop van Groessen. Echter lijkt ons de door Schönfeld (11, blz. 46) geopperde landschappelijke verklaring, waarbij hij uitgaat van de etymologie *hel* = hol en daarbij denkt aan moerassig land, nog niet te verwerpen.

15. NABESCHOUWING

Hoewel de bestudeerde gebieden te weinig een afgerond geheel vormen om er belangrijke gevolgtrekkingen uit te kunnen maken, kan toch wel worden ingestemd met de conclusie van Mej. Hol (5, blz. 92/93), dat de taal van de Liemers overeenstemt met die van de streek der rivieren. Wij zagen een opvallende overeenstemming in de benamingen van bouw- en weidelanden, landschappelijke namen, enz., die wij konden vergelijken met onze gegevens uit Bommelerwaard en Betuwe (1). Sommige Rijnlandse invloeden, die wij in de Betuwe signaleren, doch die in de Bommelerwaard ontbraken, vinden wij in de Driedorpenpolder en de Liemers terug, zo b.v. *bongerd* en *pas*. Andere namen, die veelvuldig in het Rijnland voorkomen, werden door Moerman ook in andere delen van Oost-Nederland geconstateerd (7), o.a. *breuil* en *mars*. *Veld* kwam in tweeërlei betekenis voor, nl. de in het rivierkleigebied algemeen gangbare van terrein met een zekere landschappelijke ligging, naast het Rijnlandse *Feld* = bijeenliggende bouwlanden. Dit laatste „veld” verdrong in later tijd zelfs het reeds uit de vroege middeleeuwen stammende toponym „eng”.

Vergelijking met de resultaten van het bodemkundig en oudheidkundig onderzoek¹ toonde aan, dat de veldnamen van de oude nederzettingen Duiven en Groessen het meest overeenstemden met die van b.v. Hedel en Driel, allebei goed door ons bestudeerde oude nederzettingen uit de Bommelerwaard. De namen op de relatief jonge oevergronden van Zevenaer weken hier belangrijk van af.

Summary

A treatise is given on fieldnames including names of arable land and grassland; names of lots in horticultural use; forest names; names of houses and castles; names related to topography; names connected with waterconservancy and reclamation, names based on size and shape of fields; names connected with former legal relations ecclesiastical and secular institutions and defense; names indicating fenced off areas and some other names the significance of which is obscure.

Generally the language spoken in the Liemers corresponds with that spoken in the river clay area. There is also some concurrence with the name-giving in Rhineland and the Eastern Netherlands.

The names were grouped together according to agricultural use of the soil and according to the type of landscape, not from a linguistic point of view.

LITERATUUR/LITERATURE

1. *Edelman, C. H.* en *A. W. Vlam*, 1949: Over de perceelsnamen van het Nederlandse rivierkleigebied. I. Betuwe en Bommelerwaard. Bijdr. en Med. der Naamk. Comm. v. d. Kon. Ned. Akad. v. Wet. te Amsterdam. I. Ook verschenen in Boor en Spade III, blz. 231-284.

¹ De verslagen hiervan vindt U in het Gedenkboek Dr. J. H. van Heek, blz. 18 en 43.

2. *Edelman, C. H.*, 1952: De perceelsnamen met het bestanddeel -ingen van de Bommelerwaard. Med. van de Ver. van Naamk. te Leuven en de Comm. van Naamk. te Amsterdam, 28e jaargang, blz. 41-48.
3. *Edelman, C. H.*, 1954: Woudnamen in Nederland. Voordracht op het Symposium van de Comm. van Naamk. te Amsterdam op 16 jan.
4. *Hofstee, E. W.* en *A. W. Vlam*, 1952: Opmerkingen over de ontwikkeling van de perceelsvormen in Nederland. Boor en Spade V, blz. 192-235.
5. *Hol, A. R.*, 1953: Dialectgrenzen in Midden-Nederland. Taal en Tongval V, blz. 71-93.
6. *Huisman, J. A.*, 1953: De hel-namen in Nederland. Inaugurele rede, Utrecht.
7. *Moerman, H. J.*, 1930: Oostnederlandse Plaatsnamen. Nom. Geogr. Neerl. VII, blz. 1-49.
8. *Nispen tot Pannerden, Jhr. A. J. M. van*, 1947: Historisch-juridisch rapport over de rechtspositie van de gronden in de gemeente Zevenaar, welke in den regel als Gemeine Hütung worden aangeduid.
9. *Pons, L. J.*, 1952: De bodemgesteldheid van het uiterwaardengebied van de oude Rijnmond (Spijke Overlaat) en van de Driedorpenpolder (Pannerden, Herwen en Aerdt). Rapport van de Stichting voor Bodemkartering, No. 302.
10. *Pons, L. J.*, 1953: De bodemgesteldheid van een gedeelte van de Liemers (het binnendijkse land van de Gem. Westervoort, Duiven (ged.) en Zevenaar (ged.)). Rapport van de Stichting voor Bodemkartering, No. 343.
11. *Schönfeld, M.*, 1950: Veldnamen in Nederland. Med. Ned. Kon. Ak. v. Wet., afd. Letterkunde, N.R. 12, No. 1, 2e druk.
12. *Schwarz, E.*, 1950: Deutsche Namenforschung. II Orts- und Flurnamen.
13. *Vlam, A. W.*, 1951: Perceelsnamen in Nederland. Ts. voor Kadaster en Landmeetkunde, 67e jaargang, blz. 31-40.

DE PERCEELSBREEDTE VAN DE VOORNAAMSTE DROOGMAKERIJEN IN DE LOOP VAN HUN BESTAAN

The width of parcels of the principal reclaimed lake bottoms in the course of their existence

door/by

A. de Visser

1. INLEIDING

Er wordt algemeen verondersteld, dat de droogmakerijen een moderne, rationele verkaveling hebben. Deze veronderstelling is gebaseerd op het feit, dat men er geen erg lange percelen kent en de sloten en wegen recht zijn. Bij nadere beschouwing blijken echter in de breedte van de kavels grote verschillen op te treden in de onderscheiden droogmakerijen.

Gedeeltelijk hangt dit af van de ouderdom van de droogmakerij, de bodemgesteldheid, de ontwatering en de gebruiksvorm. Het is gebleken, dat veel droogmakerijen in vroeger tijden wel een rationele verkaveling hebben gehad, maar dat de kavels in latere tijd tengevolge van wateroverlast, waarschijnlijk veroorzaakt door klink en intering van de bodem, opgedeeld zijn, omdat er behoefte bestond aan een ruimere waterberging.

Met de vooruitgang van de ontwateringstechniek verviel de noodzaak van de vele sloten en zo zien we deze thans dikwijls gedempt en de breedte van de percelen toegenomen. Een en ander zal hieronder nader aangetoond worden.

In het onderzoek zijn 50 droogmakerijen betrokken, waaronder ook gerekend worden de Wieringermeerpolder en de Noordoostpolder. De droogmakerijen zijn, op de Noordoostpolder na, alle gelegen in West-Nederland en wel in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht.

Verskillende droogmakerijen konden niet ten volle worden bestudeerd,